

І. М. Антонян

старший викладач кафедри іноземних мов
Національна академія Національної гвардії України
м. Харків, Україна

Н. Г. Попович

старший викладач кафедри іноземних мов
Національна академія Національної гвардії України
м. Харків, Україна

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядаються питання дистанційного навчання іноземної мови в умовах пандемії. Виділяються деякі його різновиди. Вказуються шляхи вирішення цих питань за допомогою найсучасніших інструментів для синхронного та асинхронного зв'язку. Звертається увага на залежність ефективності дистанційного навчання від якості методичного наповнення, що супроводжує кожне заняття.

Ключові слова: синхронний та асинхронний зв'язок, сучасна технологічна платформа, новітні інформаційно-комунікаційні технології, іношомовна комунікативна компетентність, інтерактивний інструмент.

Вступ. У сьогоднішніх умовах українське законодавство підтримує стрімкий розвиток дистанційної освіти. Про це свідчать різні положення та нормативні документи законодавства України стосовно цієї проблематики, а саме Закон України «Про освіту», «Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні», «Положення про дистанційне навчання», державна програма «Освіта» та ін. Майже усі заклади вищої освіти активно розробляють та запроваджують систему дистанційного навчання (далі: ДН). Лідерами у цій сфері можна назвати: Сумський державний університет, Національний університет «Львівська політехніка», НТУУ «Київський політехнічний університет», Харківський Національний технічний університет «ХПІ» та інші. В Україні працює також організація Ukrainian Distance Learning System (UDL System), яка об'єднує не тільки заклади вищої освіти, а і банки, корпорації, науково-дослідницькі інститути та неприбуткові організації задля покращення технологічного забезпечення та підготовки нових фахівців для розвитку системи ДН. Також функціонують і інші організації, такі як «Українська наукова інтернет спільнота» та «Методичне об'єднання вчителів дистанційного навчання».

Актуальність теми зумовлена перед усім пандемією Covid-19, яка вже змінила звичний світовий порядок і може глибоко змінити освіту на краще. Протягом століть цей сектор був консервативним та стійким до змін. Технології перетворюють екран комп'ютера на аудиторію, де здобувачі вищої освіти (далі ЗВО) та викладачі бачать одне одного та співпрацюють в навчальній взаємодії. Пандемія змусила всіх терміново оволодіти цифровими інструментами та новими методиками та технологіями в усіх сферах освіти в тому числі і в методиці викладання іноземних мов.

Об'єктом дослідження є навчальний процес дистанційного навчання іноземної мови із сучасною технологічною платформою.

Предмет дослідження – це методика дистанційного навчання ЗВО іноземної мови в Україні.

Метод дослідження – загальнонауковий: для аналізу наукових теорій і концепцій з проблематики статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впровадження ДН іноземної мови в Україні почалося з електронних дистанційних курсів з іноземних мов в 1996 році. Один із перших дистанційних курсів, який діє з 1999 року, – це «Курс з ділової англійської мови», розроблений у Міжнародному університеті фінансів спільно з Міжнародним науково-навчальним центром ЮНЕСКО/МПП інформаційних технологій і систем НАН України та Міністерства освіти і науки України (автори: Т. Павлова, А. Манак, К. Синиця...). Дистанційний курс англійської мови для студентів немовних спеціальностей розроблений в 2003 році в Національному університеті «Львівська політехніка», а в 2004 році у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності та Українській академії друкарства – курс для мережевої технології дистанційного навчання (автор Б.Шуневич). Курс «Extended reading – домашнє читання і переклад» та програмне

забезпечення – «Веб-клас ХПІ» створено у Національному технічному університеті «ХПІ» та багато інших. Перспективами дистанційної освіти займаються також провідні вітчизняні науковці, такі як: В. Дацюк, В. Кухаренко, О. Олійник, С. Романюк, Б. Шуневич. Питання створення курсів в системі Moodle досліджують І. Герасименко, М. Крослінг, П. Роджерс, А. Томіліна, Ю. Тріус та інші науковці.

Мета статті полягає в розкритті стану та перспектив застосування ДН іноземної мови в закладах вищої освіти.

Виклад основного змісту. У сучасному світі термін «дистанційне навчання» виник завдяки потребам суспільства та за короткий період часу об'єднав усі переваги використання сучасних технологій у навчальному процесі, а саме використання соціальних мереж спілкування та мультимедійних засобів разом із традиційними методами. Існує безліч підходів та тлумачень терміну «дистанційне навчання». Проаналізувавши деякі авторські визначення та визначення із словників, доцільно зупинитись на тлумаченні ДН як особливої форми організації освітньо-виховного процесу, яка базується на використанні новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та забезпечує ефективну інтерактивно-інформаційну взаємодію між усіма учасниками освітньої діяльності незалежно від місця їх знаходження. Основними складовими поняттями ДН можна назвати: по-перше, суб'єкти процесу, по-друге, компоненти навчального процесу (засоби навчання, організаційна та контролююча методика) і по-третє, засоби інформаційно-комунікаційних технологій (далі: ІКТ).

За монографією В.Ю. Бикова «Моделі організації систем відкритої освіти» доцільно виділити такі різновиди ДН, як:

1) традиційно-дистанційне навчання – процес, який здійснюється переважно асинхронно у часі та відбувається за допомогою постачання навчальних матеріалів через пошту або телефон;

2) електронно-дистанційне навчання (е-ДН) – процес, який відбувається як асинхронно, так і синхронно. Суб'єкти процесу здійснюють зв'язок та обмін навчальними матеріалами виключно через засоби ІКТ [2, с. 99].

Дистанційна форма може успішно застосовуватися у вивченні іноземної мови ЗВО на будь-якому етапі навчання. Ефективність такого навчання залежить, насамперед, від якості методичного наповнення, що супроводжує кожне заняття. Методичні матеріали для ДН іноземної мови повинні бути спрямовані на розвиток іншомовної комунікативної компетенції ЗВО, набуття та тренування усіх необхідних лінгвістичних навичок, забезпечувати необхідні умови для засвоєння нового лексичного матеріалу з подальшим практичним використанням і спонукати до самостійної роботи. Важливою складовою частиною викладання іноземної мови дистанційно є застосування аудіо- та відеоматеріалів у процесі навчання. Обмеженість живого спілкування має компенсуватися іншими видами діяльності, а застосування аудіо-, відеоматеріалів в онлайн-навчанні сприяє становленню комунікативної компетенції ЗВО, розвиваючи їхні навички слухання (сприйняття іноземної мови на слух під час прослуховування аудіофайлів чи перегляду відео) та говоріння (подальшого обговорення прослуханого або переглянутого з одногрупниками чи викладачем).

Отже, відповідно до завдань, які постали перед викладачами вищої школи, методика ДН іноземної мови повинна передбачати поєднання двох основних технологій: педагогічних та інформаційних [4, с. 241–242].

Сучасні **педагогічні** технології мають бути спрямовані на розвиток пізнавальної та науково-пошукової діяльності ЗВО, відповідаючи при цьому дидактичним та практичним цілям та завданням навчального процесу. До них можна віднести дискусії, рольові та ділові ігри, ситуаційний аналіз, метод проєктів, кейс технологію, участь у конференціях з підготовкою презентацій та інше. Вони сприяють розвитку спонтанної та автентичної мови, спонукають ЗВО до активної участі у навчальному процесі, підвищують мотивацію до вивчення іноземної мови у ЗВО немовних спеціальностей, дають можливість застосувати та оцінити власні комунікативні навички.

До **інформаційних** належать ті технології та сервери, що використовуються для створення, збереження та передачі навчального матеріалу, а також для технічного супроводу ДН на базі телекомунікаційних засобів: синхронні (web-чат, відео конференції та on-line семінари, вебінари, телекомунікаційні проєкти, Skype, ICQ, IRC, Telnet) та асинхронні, тобто ті, за допомогою яких всі учасники системи дистанційної освіти отримують доступ до методичної бази, що повинна супроводжувати навчальний процес без будь-якого часового та просторового обмеження (електронні підручники та методичні вказівки, друковані матеріали з вправами та тестами, відтворені новітніми засобами мультимедіа або створені у системі Moodle, автентичні аудіо та відео матеріали, web-форуми та web-сторінки і т.д.). При використанні таких інформаційних ресурсів у ЗВО формуються навички читання, письма, аудіювання,

удосконалюється монологічне та діалогічне мовлення, значно поповнюється словниковий запас, формується соціокультурна компетенція та мовний етикет.

Зараз існує велике різноманіття форм організації навчального процесу у ДН іноземної мови. Ці питання вирішуються за допомогою найсучасніших інструментів для синхронного (Big Blue Button, ZOOM, ICQ, SKYPE, інтерактивні дошки, відеоконференції) та асинхронного зв'язку (електронна пошта, блоги, форуми, відео та аудіоподкасти, онлайн тестування), які удосконалюються з кожним днем задля підвищення інтерактивності, власне, процесу опанування іноземною мовою.

Наприклад, такий інтерактивний інструмент, як веб-семинар, можна віднести до обох категорій: синхронного та асинхронного електронного навчання. У разі участі ЗВО у онлайн-веб-сайті та прослуховування лекції викладача в режимі реального часу та запитання його через чат, ми маємо справу з синхронним навчанням. Якщо запис веб-семинару було завантажено з сайту деякий час назад, то в цьому випадку ми використовуємо асинхронний тип вебінару та електронного навчання. Вебінари дуже зручні, тому що слухачі і учасники можуть реєструватися на вебінар, якщо вони зацікавлені в цьому, або дивитися записи вебінарів, якщо вони не відвідують їх у реальному часі. За допомогою інструментів для відеоконференцій, таких як Viber і Skype, ЗВО можуть завантажити план заняття, відеозапис чи навчальний посібник та прослухати його необмежену кількість разів, стати учасником професійного або наукового дискурсу, надіслати виконання лексико-граматичного завдання у письмовій формі і отримати завдання з роботи над помилками.

Ще одним прикладом запровадження елементів дистанційної освіти є застосування платформи ДН, яку можна визначити як програмне забезпечення, яке уможливорює реалізацію педагогічних та інформаційних технологій ДН шляхом автоматизації створення і отримання знань у системі ДН [1, с. 64]. Прикладом такої платформи є система *Moodle*, яка дозволяє викладачам створювати власні online-курси та керувати змістом сайту. Зазначена система пропонує різноманітні способи надання навчального матеріалу, перевірки знань та контролю успішності. Платформа ДН *Moodle* використовується у більш ніж 100 країнах, а кількість її користувачів сягає більше 18 мільйонів осіб. Окрім того, її можна вільно завантажити з мережі Інтернет. Платформа дозволяє створювати якісні дистанційні курси. Інтерфейс програми простий, зручний та ефективний, дизайн має модульну структуру, яка легко модифікується, а мовні пакети, які можна підключати, дозволяють досягти повної локалізації (на сьогодні *Moodle* підтримує десятки мов, у тому числі й українську). Основні можливості платформи для викладачів включають: облік ЗВО із можливістю їх персоналізації та розмежування прав на доступ до навчальних матеріалів, створення та проведення онлайн-курсів, ведення звітності та статистики з навчання, контроль та оцінка рівня знань, анкетування та створення описувальних матеріалів, можливість інтеграції з іншими інформаційними системами.

Наступна платформа *Classroom* – нова розробка компанії *Google*, яка покликана полегшити роботу викладачів та зробити її ефективнішою. За допомогою інтерактивного сервісу *Classroom* викладач зможе організувати комунікації зі ЗВО, швидко готувати завдання та проводити заняття. Під час розробки завдання викладач може: скористатися опцією спільного доступу до документа, або ж опцією автоматичного створення копії для кожного суб'єкта навчання, побачити, хто закінчив виконання завдання, а хто – ні, забезпечити зворотний зв'язок та поставити запитання у режимі реального часу як в класі, так і поза його межами. ЗВО в інтерактивному режимі мають можливість ознайомитися із завданнями та матеріалами, які з'являються в папках на *Google Drive*, а також із зауваженнями у файлах тестових завдань. Безпосереднє спілкування як з викладачем, так і з одногрупниками – ще одна корисна функція *Google Classroom*. Усі згадані можливості вже свідчать на користь вибору згаданої системи, а її функціонал, незважаючи на відносно невеликий час існування платформи, аж ніяк не поступається вже існуючим лідерам ринку.

Із точки зору навчання іноземної мови ці проаналізовані платформи надають достатню можливість для ефективної організації процесу ДН. Зокрема навички письма іноземною мовою успішно розвиваються при використанні ЗВО чатів та форумів, де вони можуть спілкуватися як один з одним, так і персонально з викладачем. З'являється велика кількість можливостей для розвитку навичок аудіювання, оскільки суб'єкти навчання більше не прив'язані до очних занять та обмеженої кількості прослуховувань обмеженої кількості матеріалу. За допомогою розглянутих платформ можна забезпечити й ефективний розвиток навичок говоріння. Зробити це можна, запропонувавши ЗВО зробити аудіозапис власного мовлення (наприклад, переказ тексту або підготовлений монолог). Після завершення виконання завдання він має завантажити зроблений запис до платформи. Ці платформи ДН надають значні можливості для розвитку навичок та умінь читання, адже викладач може розмішувати велику кількість текстів та навіть цілі книжки, які студенти мають прочитати. До того ж ЗВО можуть завантажити укладені ними словники за прочитаним матеріалом, що надає ряд вагомих переваг: по-перше, більше не потрібно брати із собою

паперові матеріали (наприклад, зошити з виконаним завданням), а по-друге, укладений в електронному форматі словник є значно кориснішим та може з легкістю використовуватися ними у майбутньому як цінний та зручний довідковий матеріал.

Але, на нашу думку, основним засобом ДН іноземної мови має стати електронний підручник, матеріал якого повинен бути укладеним з урахуванням принципів програмованого управління процесом засвоєння знань. Такий підручник повинен забезпечувати втілення провідних дидактичних принципів, а саме наочності, свідомості, активності, систематичності, послідовності, доступності, міцності засвоєння тощо, а також відповідати вимогам особистісно-орієнтованого підходу в методиці навчання іноземної мови.

Контроль при дистанційному вивченні іноземних мов може здійснюватися у вигляді тестів, контрольного перекладу та усного спілкування з викладачем. Причому у випадку тесту перевірка та оцінювання відповідей здійснюються автоматично системою дистанційного навчання.

Висновки. Отже, підготовка кваліфікованого спеціаліста за умов ДН потребує неабиякого професіоналізму з боку викладача та старанності з боку здобувача освітніх послуг. З метою забезпечення якісного викладання іноземної мови за цих умов викладач повинен: мати навички роботи на освітніх платформах; вміти користуватися сучасними месенджерами та програмами, що допоможуть забезпечити постійність, якість і повноту надання освітніх послуг. У свою чергу, освітній процес потребує двосторонньої взаємодії викладача та ЗВО. Тож здобувач освітніх послуг зобов'язаний відповідально ставитися до виконання завдань, «відвідувати» усі онлайн-заняття за розкладом і сумлінно виконувати вправи, запропоновані для самостійного опрацювання. Лише за дотримання правил і норм освітнього процесу з боку викладача та ЗВО вивчення іноземної мови за умов ДН буде здійснюватися в повному обсязі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агапонов С.В., Горюнова М.А., Лебедева М.Б. Дистанционные образовательные технологии: проектирование и реализация учебных курсов. Санкт-Петербург, 2010. 336 с.
2. Биков В.Ю. Модели организационных систем открытой освіти: монографія. Київ, 2009. 684 с.
3. Олійник О.В. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних ВНЗ. Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків, 2014. Вип. 38. С. 238–246.
4. Осадчий В.В. Система дистанційного навчання університету. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*. 2010. № 5. С. 214–225.
5. Чорна О.А. Педагогічні та інформаційні технології дистанційного навчання іноземних мов у ВНЗ. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. Черкаси, 2011. Вип.18. С. 301–308.

И. М. Антонян, Н. Г. Попович. Дистанционное обучение иностранному языку в заведениях высшего образования. – Статья.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы дистанционного обучения иностранному языку в условиях пандемии. Выделяются определенные его разновидности. Указываются пути решения этих вопросов с помощью самых современных инструментов для синхронной и асинхронной связи. Обращается внимание на зависимость эффективности дистанционного обучения от качества методического наполнения, которое сопровождает каждое занятие.

Ключевые слова: синхронная и асинхронная связь, современная технологическая платформа, новейшие информационно-коммуникационные технологии, иноязычная коммуникативная компетентность, интерактивный инструмент.

I. Antonian, N. Popovych. Distance learning of a foreign language in higher education institutions. – Article.

Summary. Some aspects of distance learning of a foreign language in a pandemic are under consideration in the article. It is allocated some of its varieties. The ways of solving these problems with the help of the most modern tools for synchronous and asynchronous communication are indicated. Attention is paid to the dependence of the effectiveness of distance learning on the quality of the methodological content that accompanies each lesson.

Key words: synchronous and asynchronous communication, modern technological platform, the latest information and communication technologies, foreign language communication competence, interactive tool.